

Nr 89.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående statens
övertagande av Vilhelmsro anstalt för fallandesjuka;
given Stockholms slott den 4 februari 1938.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Gustav Möller.

---

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i stats-
rådet å Stockholms slott den 4 februari 1938.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller:

Med anledning av en av medicinalstyrelsen gjord framställning anbefalldes Kungl. Maj:t den 18 december 1936 styrelsen att verkställa fullständig utredning rörande frågan om statens övertagande av Vilhelmsro anstalt för fallandesjuka och därmed sammanhängande spörsmål.

I skrivelse den 30 november 1937 har *medicinalstyrelsen* framlagt resultat *Bihang till riksdagens protokoll 1938. 1 saml. Nr 89.*

tatet av utredningen, utmynnande i en hemställan om förslag till innevarande års riksdag om statens övertagande av nämnda anstalt från och med den 1 januari 1939.

Över medicinalstyrelsens framställning hava statskontoret, skolöverstyrelsen samt allmänna civilförvaltningens och undervisningsväsendets lönenämnder avgivit yttranden.

Jag anhåller nu att till behandling få upptaga denna fråga.

Nuvarande förhållanden.

Medicinalstyrelsen har i sin förenämnda skrivelse inledningsvis hänvisat till en av *inspektören för sinnesslövärderna, professor emeritus A. Petré*n, upprättad promemoria, vilken bifogats styrelsens skrivelse, samt förklarat sig kunna i huvudsak ansluta sig till av inspektören i promemorian framförda önskemål rörande den svenska epileptikervårdens framtida utformning.

Till en början redogöres i promemorian för denna vårdforms hittillsvarande utveckling och de växlande grunder för statens bidrag, som därunder tillämpats. I dessa avseenden framhålles i huvudsak följande.

En så viktig vårdgren som epileptikervården hade i vårt land hittills vilat uteslutande på det enskilda initiativet och statens stödande verksamhet i form av bidrag till driftkostnader hade kommit epileptikervården till del långt senare än sinnesslövärderna. Medan statsbidrag utgätt till uppfostringsanstalter för bildbara sinnesslöa barn (sinnesslöskolor) alltsedan 1871, började nämligen epileptikervården först år 1898 att erhålla motsvarande statsbidrag. Då hade emellertid redan två epileptikerskolor under flera år varit i verksamhet, nämligen Vilhelmsro, där epileptiska barn började mottagas år 1889, och Margaretahemmet, vilken anstalt öppnades år 1892. För vuxna fallandesjuka återigen blev den första anstalten, som anordnades av svenska diakonsällskapet, öppnad år 1902. Denna anstalt hade redan från början erhållit statsbidrag enligt den år 1897 utfärdade kungörelsen på området, enligt vilken statsbidrag från och med år 1898 utginge till arbetshem för sinnesslöa.

Länge hade epileptikeranstalterna, skolorna såväl som arbetshemmen, erhållit statsbidrag endast för sådana fallandesjuka, som jämväl vore sinnesslöa. Denna begränsning i epileptikeranstalternas rätt till statsbidrag hade emellertid varit mycket otillfredsställande. Vad epileptikerskolorna beträffade hade nämligen följden härav blivit den, att dessa i allmänhet mottagit endast sinnesslöa fallandesjuka barn och att sådana icke-sinnesslöa fallandesjuka barn, som på grund av sina anfall icke kunde bevista de vanliga skolorna, blivit utan skolundervisning, ehuru det givetvis varit mera angeläget, att dessa fallandesjuka barn kommit i åtnjutande av undervisning. Vad åter beträffade den av svenska diakonsällskapet anordnade anstalten för vuxna fallandesjuka hade den redan från början mottagit icke endast sinnesslöa fallandesjuka utan även intellektuellt mera fullmåligen fallandesjuka, vilka vare sig på grund av de epileptiska anfällens frekvens eller de vid epilepsien så vanliga lynneseegenskapigheterna m. m. vore i behov av anstaltsvård. Av den nämnda begränsningen i epileptikeranstalternas rätt till statsbidrag hade emellertid följt, att anstalten ej erhållit statsbidrag för den sistnämnda patient-gruppen, vilket måste anses ha inneburit en orättvisa, då även de till denna grupp hörande patienterna vore i behov av vård å specialanstalt.

Nu anförda missförhållanden hade fortfarit ända till och med år 1915, då efter vederbörligt riksdagsbeslut ny kungörelse utfärdats, enligt vilken uppfostringsanstalt för fallandesjuka barn erhöle statsbidrag jämväl för sådana barn, som icke vore sinnesslöa, och arbetshem för fallandesjuka likaledes erhöle statsbidrag jämväl för sådana fallandesjuka, som icke varit från barn- domen sinnesslöa. Sedan statsbidragen till epileptikeranstalter därefter genom en år 1919 utfärdad kungörelse på området blivit höjda till det dubbla mot förut, hade epileptikervården börjat att kraftigt utvecklas dels genom utvidgning av förutvarande anstalter, dels genom anordnandet av nya epileptikeranstalter.

För närvarande funnes för ändamålet anordnade nio anstalter, av vilka åtta tillkommit på enskilt initiativ, medan en dreves genom landstings försorg. I promemorian lämnas om de olika anstalterna, nämnda i ordning efter tillkomsten, följande uppgifter.

1. *Vilhelmsro anstalt för fallandesjuka* vid Jönköping innehades av en förening och disponerade efter tillkomsten år 1936 av ett nytt skolhem 136 platser i huvudanstalten, vartill som annex komme tre arbetshem, därav ett för fallandesjuka av mankön, Solbacken, beläget å den till anstalten hörande jordbruksfastigheten och inrymmande 30 platser, samt två för fallandesjuka av kvinnokön, Sjöboda och Fristaden, vilka vore belägna vid Kortebo respektive Bankeryd. Sistnämnda hems platsantal vore respektive 24 och 32. Anstaltens hela platsantal uppginge sålunda numera till 222.

2. *Margaretahemmet* vid Knivsta, som jämväl innehades av en förening, hade 40 platser i skolhemmet, vartill som annex komme ett arbetshem för fallandesjuka av kvinnokön med 17 platser, alltså tillhopa 57 platser för bildbara fallandesjuka. (Därjämte hade anstalten en asyl för obildbara sinnesslöa fallandesjuka med 46 platser.)

3. *Svenska diakonanstaltens epileptikeranstalt* för fallandesjuka av mankön förfogade över dels 124 platser, fördelade å fyra hem vid själva huvudanstalten å St. Sköndal, dels ock 88 platser, fördelade å tre hem å annexanstalten vid Scheve i närheten av Järna station. I sin helhet hade denna anstalt sålunda numera 212 platser.

4. *Rönneholmshemmet*, ett av Lunds stifts prästers nykterhets- och diakonförening anordnat arbetshem för fallandesjuka av mankön och beläget å egendomen Fogdaröd cirka 3 kilometer från Höör, disponerade numera över 59 platser.

5. *Sätoftahemmet*, ett av samma förening anordnat arbetshem för fallandesjuka av kvinnokön och ävenledes beläget cirka 3 kilometer från Höör, förfogade efter utvidgning för ett par år sedan numera över 71 platser, fördelade på två hem.

6. *Röingegården*, som vore ett av förre föreståndaren å Rönneholmshemmet anordnat arbetshem för fallandesjuka av mankön och beläget några kilometer från Hässleholm, ägde ett platsantal av 49, fördelat på två byggnader.

7. *Sönnarslöfsgården*, ett av Kristianstads läns landsting anordnat arbetshem för fallandesjuka av kvinnokön och förlagt cirka 5 kilometer från Tollarps järnvägsstation, disponerade 35 platser.

8. *Ervallahemmet* vore arbetshem för fallandesjuka av mankön och beläget ett par kilometer från Ervalla järnvägsstation. Platsantalet å denna anstalt, som innehades av en sjuksköterska, uppginge till 41, fördelat på två byggnader.

9. *Erstagården*, ett av svenska diakonsällskapet anordnat arbetshem för fallandesjuka av kvinnokön, funnes inrättat å egendomen Hästhagen i Saltsjö-Järle. Platsantalet å denna anstalt vore 29.

Av denna redogörelse framginge, att sammanlagda antalet platser å anstalter för bildbara fallandesjuka för närvarande vore 775. I denna siffra inginge alltså ej platsantalet å Margaretahemmets asyl för obildbara sinnesslöa fallandesjuka. Flertalet av denna grupp vårdades ej heller vid epileptikeranstalterna utan å de vanliga vårdhemmen för obildbara sinnesslöa. Statsbidraget för dessa epileptiker utginge för sådant fall med allenast det belopp, som gällde för andra obildbara sinnesslöa och ej med det högre bidrag, som epileptikeranstalterna åtnjöte för de därstädes vårdade. Antalet fallandesjuka, vilka vårdades å de statsunderstödda vårdhemmen för obildbara sinnesslöa, utgjorde för närvarande 434, därav 66 under 10 år.

I fråga om de övriga kategorierna av fallandesjuka intoges de sinnesslöa fallandesjuka, tillhörande den asociala och kriminella typen, å statens anstalter för asociala imbecilla. Deras antal uppginge för närvarande till 53. Vidare vårdades å statens anstalt för svårskötta obildbara sinnesslöa, Vipeholms sjukhus, 20 dementa epileptici. De sinnessjuka fallandesjuka vore intagna å sinnessjukhusen och de blinda fallandesjuka å statens anstalt för blinda med komplicerat lyte.

Rörande epileptikervårdens brister i organisatoriskt avseende anför inspektören för sinnesslövården i sin promemoria i huvudsak följande.

Frånsett att staten åtagit sig vården av de sinnessjuka fallandesjuka, de sinnesslöa fallandesjuka av asocial och kriminell typ samt de blinda fallandesjuka, lede epileptikervården i vårt land av en betänklig brist på organisation, i det att den bestode av allenast avskilda anstalter, vilka arbetade var för sig och samtliga — bortsett från Sönnarslöfsgården, dit intagningarna ginge över Kristianstads lasarett — mottogo patienter direkt utifrån orterna utan någon föregående prövning å sjukhus, huruvida de lämpade sig för vård å ett mindre epileptikerhem. Följden härav hade blivit den, att det ej sällan å våra epileptikeranstalter inkommit patienter, som befunnits vara sinnessjuka eller eljest varit alltför svårskötta för att lämpligen kunna omhändertagas å dessa helt öppna anstalter.

Då det tidigare i allmänhet varit mycket svårt att få in kroniskt sinnessjuka fallandesjuka å våra sinnessjukhus, hade intagandet av en sådan patient å en epileptikeranstalt medfört den stora olägenheten, att anstalten finge behålla honom kanske under årtal trots saknaden av resurser för en ändamålsenlig vård av en sinnessjuk. I brist på övervakningssalar med permanent tillsyn återstode ej annan möjlighet än isolering under perioder av oro eller opålitlighet. Under de senare åren, då tillgången på platser å sinnessjukhusen blivit bättre, hade det dock i stor utsträckning lyckats att få de sinnessjuka utrensade från epileptikeranstalterna genom överflyttning till statligt eller kommunalt sinnessjukhus, liksom det efter tillkomsten av statens anstalter för asociala imbecilla blivit möjligt att få till denna kategori hörande fallandesjuka utskrivna från epileptikeranstalterna till sådan anstalt.

Däremot saknades inom epileptikervården alltjämt resurser för omhändertagande av disciplinära och asociala fallandesjuka, som icke vore vare sig sinnesslöa eller sinnessjuka. Det hade också förekommit, att epileptikeranstalterna — vilka jämlikt gällande bestämmelser om villkoren för erhållande av statsbidrag strängt taget icke hade rättighet att behålla därå intagna, som vore

skadliga för samlivet — funnit sig nödsakade att till hemorten utskriwa dylika fallandesjuka. Då det emellertid vore orimligt, att ålderdomshemmen skulle behöva taga hand om lynesretliga fallandesjuka, vilka självfallet bleve till vantrevnad för de där omhändertagna åldringarna, vore det för en rationell lösning av denna vårdfråga erforderligt, att epileptikervården även hade tillgång till slutna avdelning, som vore skyldig att från de olika epileptikeranstalterna mottaga sådana fallandesjuka, vilka — utan att vara vare sig sinnessjuka eller sinnesslöa — ändock icke passade för vård å öppen epileptikeranstalt. Till denna grupp hörde, förutom de mera affektlabla fallandesjuka, även de indisciplinära och utpräglat asociala, men intellektuellt mera fullmåligen fallandesjuka.

Det lämpligaste syntes vara, att de slutna avdelningar, som alltså inom epileptikervården vore oundgängligen nödvändiga för fallandesjuka av nu angivna typer, anordnades vid en staten tillhörig epileptikeranstalt. När en sådan kommit till stånd, borde även periodiskt sinnessjuka fallandesjuka få vård å dess slutna avdelningar under perioderna av sinnessjukdom. Detta krav hade också starkt framhävts i den resolution, som år 1936 antagits av epileptikersektionen vid den nordiska abnormvårdskongressen i Stockholm.

I denna resolution hade även uppmärksamheten riktats på nödvändigheten av obligatorisk, tillfredsställande undersökning — eventuellt på därför inrättade observationsavdelningar — innan den fallandesjukens placering beslutades. Inspektören för sinnesslövärdar har i denna angelägenhet framhållit följande.

Vid en av våra epileptikeranstalter, nämligen svenska diakonsällskapets anstalt å Stora Sköndal, funnes sedan några år tillbaka en dylik observationsavdelning, den s. k. kliniken. Denna utgjorde dock icke observationsavdelning för alla manliga fallandesjuka i vårt land, som behöfve vård, utan där intoges endast de till denna anstalt anmälda för utrönande, om de lämpade sig för vård å epileptikeranstalt och, om så skulle vara fallet, för bestämmande, å vilket av anstaltens hem en var av dem bäst passade. Emellertid hade inspektören vid granskning av exspektanshandlingarna vid anstalterna för manliga fallandesjuka brukat till Stora Sköndal hänvisa sådana exspektanter, beträffande vilka det, av handlingarna att döma, syntes tvivelaktigt om de passade å en öppen anstalt. För kvinnliga fallandesjuka och för fallandesjuka barn saknades däremot alltjämt dylika observationsanordningar. Det föreläge därför trängande behov av att det komme till stånd särskilda observationsavdelningar, avsedda för fallandesjuka barn och vuxna fallandesjuka av kvinnokön. Denna uppgift borde självklart tillkomma vår största epileptikeranstalt, Vilhelmsro, som hade den största skolan för fallandesjuka barn och ett par arbetshem för fallandesjuka av kvinnokön.

Ännu en stor brist föreläge enligt inspektörens förmenande i organisationen av vår epileptikervård. Den saknade nämligen ännu resurser för vård av icke-sinnesslöa fallandesjuka barn före skolåldern, fränsett en provisorisk anordning vid Vilhelmsroanstalten, där plats beretts för sådana barn till ett antal av högst 7. Till utveckling av detta spörsmål har inspektören anfört bland annat:

Medan de sinnesslöa epileptiska barnen kunde få vård å vårdhemmen för obildbara sinnesslöa barn (där även sinnesslöa barn före skolåldern mottoges

för att vid dennas inträde under förutsättning av bildbarhet överflyttas till sinnesslöskola respektive epileptikerskola), funnes däremot — bortsett från förenämnda anordning å Vilhelmsro — inga andra resurser för anstaltsvård av icke-sinnesslöa fallandesjuka barn än de vanliga sjukhusen. Dessa kunde emellertid helt naturligt icke lämna någon mera permanent vård åt dessa barn för genomförande av den moderna epilepsibehandlingen. För de småbarn, som mottagits å Vilhelmsro, hade vistelsen å barnsjukhus, där sådan förekommit, i allmänhet räckt högst ett par månader. Redan med hänsyn till platsutrymmet kunde det ju icke ifrågasättas, att barnsjukhusen i längden skulle omhändertaga epileptiska småbarn, när det ej föreläge komplikation med några särskilda sjukdomssymtom. Därtill komme, att detta icke heller skulle vara lämpligt, då barnsjukhusen helt naturligt vore avsedda huvudsakligast för barn, som behöfve vårdas sängliggande, medan detta ju i regel alls icke vore behöfligt i fråga om de epileptiska småbarnen. För dessas vård behöfdes helt andra lokala resurser, såsom matrum och rymliga lektrum ävensom sysselsättningsrum, där barnen redan före skolåldern kunde få kindergartenundervisning.

Vid den nordiska abnormvårdkongress, som sommaren 1931 hållits i Köpenhamn, hade denna fråga särskilt avhandlats. Härvid hade framhållits vikten av att det, så snart sjukdomen blivit konstaterad, inleddes en permanent medicinsk behandling, för vilkens fortsättande man emellertid vid poliklinisk behandling ofta icke hade någon som helst garanti. Det vore emellertid icke endast för de epileptiska småbarnens egen skull utan även med hänsyn till de friska syskonen och familjen i sin helhet, som det vore av betydelse, att de epileptiska barnen bleve omhändertagna å specialanstalt. Det epileptiska barnets lynnesretlighet verkade nämligen ofta nedbrytande på de övriga familjemedlemmarnas nervsystem, särskilt då syskon, som delade rum med det sjuka barnet, och modern, som närmast finge omhänderhava vården om detta. Det vore just sådana ömmande förhållanden, som varit anledningen till den vid Vilhelmsro vidtagna provisoriska anordningen för epileptiska barn före skolåldern.

Det låge i sakens natur, att ett sådant småbarnshem borde anordnas i samband med epileptikerskola, så att det fallandesjuka barnet, när det med skolålderns inträde skulle börja i epileptikerskola, icke behöfve flyttas till annan plats utan alltjämt kunde stå under behandling av den läkare, som från början haft dess vård om hand. Självklart vore, att ett sådant barnhem jämte observationsavdelning borde förläggas till Vilhelmsroanstalten, som hade den största sinnesslöskolan.

Av det anförda framginge — fortsätter inspektören för sinnesslövärderna — att många brister föreläge inom epileptikervårdens organisation, vilkas avhjälpande av såväl ekonomiska som andra skäl ej kunde anförtros åt det enskilda initiativet. Det vore därför nödvändigt, att en statlig epileptikeranstalt komme till stånd.

I detta samband erinrar inspektören om att frågan om statens övertagande av Vilhelmsro redan vid ett tidigare tillfälle varit under öfvervägande.

Redan år 1921 hade föreningen Vilhelmsro anstalt för fallandesjuka, som år 1909 övertagit anstalten med samma namn, ingått med en skrivelse till Kungl. Maj:t, däri föreningen förklarar sig vara villig att utan ersättning till statsverket överlåta densamma med allt vad därtill hörde, att användas för undervisning och vård av fallandesjuka. De året förut utsedda sinnesslövärd-

sakkunniga, i vilkas uppdrag ingått att verkställa utredning jämväl beträffande epileptikervården, hade i utlåtande den 7 februari 1923 hemställt, att det måtte föreläggas riksdagen proposition om antagande av detta erbjudande samt om sådan ändring i 40 § fattigvårdslagen, att statsanstalt för fallandesjuka komme med bland de vårdanstalter, i fråga om vilka landsting vore skyldigt att — med vissa undantag — ersätta kommun erlagd avgift. Ändring av denna innebörd i fattigvårdslagens 40 § kom till stånd genom proposition vid 1927 års riksdag. Denna lagändring hade dock hittills icke fått någon tillämpning, då Kungl. Maj:t sedermera beslutat, att förenämnda, av Vilhelmsro-föreningen gjorda erbjudande, icke skulle föranleda vidare åtgärd.

Emellertid hade staten ändock sedermera kommit att för möjliggörande av nödvändiga utvidgningar bliva avsevärt ekonomiskt intresserad i Vilhelmsro-anstalten. I promemorian anföres härom följande.

Då den fortsatta epileptikerutredningen hade visat, att det behövdes ett 100-tal nya platser i epileptikerskola, men föreningen Vilhelmsro anstalt för fallandesjuka — som icke hade några medlemmar utom styrelsen — saknade nödiga resurser för en sådan utvidgning av anstalten, ingick föreningen till Kungl. Maj:t med framställning om ett anslag av statsmedel å 210,000 kronor som bidrag till uppförande av en ny skolbyggnad och ett nytt skolhem. I proposition till 1935 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t, att föreningen måtte på vissa villkor erhålla ett räntefritt lån å 210,000 kronor för ändamålet. Propositionen bifölls och den 1 september 1936 voro den nya skolan och det nya skolhemmet färdiga att tagas i bruk.

Efter den sålunda genomförda utvidgningen hade det emellertid blivit en tvingande nödvändighet, att anstalten erhöles nya ekonomilokaler. Då föreningen emellertid icke hade möjlighet att själv bestrida kostnaderna för uppförande av nybyggnad med centralkök, matsalar och personalbostäder samt tvättinrättning, hade föreningen i november 1936 ingivit en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om ännu ett räntefritt lån å 100,000 kronor såsom bidrag till uppförande av nämnda nybyggnad. Framställning av denna innebörd avläts till 1937 års riksdag. Även denna proposition blev av riksdagen bifallen.

Rörande anstaltens olika byggnader och dessas läge lämnas i promemorian en ingående redogörelse, till vilken jag anhåller att få hänvisa. Här må endast i korthet framhållas följande.

Å huvudområdet, som omfattar bortåt 13 hektar, finnas uppförda tio byggnader, därav sju trähus. De äldre byggnaderna hava i flera fall undergått viss modernisering. Å området finnes vidare ett kapell av tegel.

Annexet Solbacken uppfördes år 1929 på en angränsande, anstalten tillhörig jordbruksfastighet om cirka 30 hektar. Byggnaden användes för manliga arbetshemselever och är belägen i närheten av de till jordbruket hörande byggnaderna, vilka samtliga blivit nyuppförda under de allra sista åren. I övrigt finnas här tre personalbostadshus av trä.

Av de båda andra annexen till anstalten — Sjöboda och Fristaden — är det förstnämnda beläget en kilometer från anstalten på en föreningen tillhörig tomt om något över 1 hektar. Byggnaden, som av föreningen förvärvades år 1932, är uppförd av trä och numera moderniserad. Denna byggnad användes för högre stående kvinnliga arbetshemselever.

Det tredje annexet — Fristaden — är avsett för relativt lägre stående kvinnliga arbetshemselever och beläget omkring 7 kilometer från Vilhelmsro. Byggnaden, som är av trä, har tillbyggt och moderniserats.

Förslag om statens övertagande av Vilhelmsroanstalten.

Medicinalstyrelsen. Såsom jag redan anfört, utmynnar medicinalstyrelsens förslag i en framställning om statens övertagande från och med den 1 januari 1939 av Vilhelmsroanstalten. Rörande frågans principiella sida framhåller styrelsen i anslutning till vad inspektören för sinnesslövrården yttrat i huvudsak följande.

Epileptikervården vore nu helt beroende på enskilt initiativ, ehuru verksamheten sedan länge varit föremål för statsunderstöd. De båda huvudorganisationerna vore drivna av svenska diakonsällskapet och Vilhelmsroföreningen. Svenska diakonsällskapets huvudanstalter vid Stora Sköndal och Scheve vore avsedda för manliga fallandesjuka, medan Vilhelmsroanstalten i huvudsak vore avsedd för kvinnor och barn. Vid Stora Sköndal funnes sedan några år en observationsavdelning, som tjänstgjorde såsom intagningsstation. En särskild byggnad vore därstädes avsedd för vård av mera opålitliga sjuka och funktionerade sålunda i viss mån som en mera sluten avdelning, ehuru retentionsrätt gentemot de där intagna formellt icke föreläge. Observationsavdelningen hade en god medicinsk utrustning, omfattande jämväl en mindre röntgeninstallation. Sedan ett år vore därstädes anställd en på platsen boende underläkare. Läkarvården i övrigt handhades av en i Stockholm boende specialist. Såsom av inspektören för sinnesslövrården i förenämnda promemoria anförts hade denna upptagningsavdelning i någon mån även fungerat såsom en observationsavdelning för övriga epileptikeranstalter i riket, avsedda för män.

Styrelsen funne den nu bestående organisationen med två huvudanstalter vara väl lämpad att tjäna som stomme för epileptikervårdens fortsatta utveckling. Vilhelmsroföreningen saknade emellertid ekonomiska möjligheter att draga försorg om de nödvändiga utvidgningar av anstalten och den utökning av den medicinska tillsynen, som enligt styrelsens förmenande vore ofrånkomliga för att Vilhelmsro skulle kunna fullt tillfredsställande fungera som en centralanstalt för vård av fallandesjuka kvinnor och barn. Enligt styrelsens förmenande borde med hänsyn härtill staten övertaga anstalten, då de erforderliga utvidgningarna och förbättringarna endast vid en av staten ägd anstalt syntes kunna bliva fullt motsvarande tidens krav.

Med avseende å anstaltens drift har någon förändring därutinnan för närvarande icke ifrågasatts av styrelsen. Först sedan anstalten i statsdrift blivit utvidgad med en sluten avdelning för observation av nyintagna och vård av periodiskt eller permanent sinnessjuka epileptici, har styrelsen ansett frågan om dess partiella organisation som sinnessjukhus böra komma under prövning.

I detta samband har medicinalstyrelsen upptagit till övervägande, huruvida jämväl anstaltens mera perifert belägna annex — Sjöboda och Fristaden — lämpligen borde övergå i statsdrift. Styrelsen har härutinnan anfört:

Mot ett sådant övertagande kunde i viss mån tala, att dessa arbetshem genom avskilt läge bleve relativt dyrbara i drift. För övertagande talade där-

emot önskvärdheten av att den givna organisationen icke sprängdes. Ett bibehållande av ifrågavarande hem vid enskild drift skulle därjämte medföra svårigheter för de intagnas förflyttning mellan de olika hemmen allt efter deras tillstånd, varjämte den i statstjänst anställde läkaren vid moderanstalten, därest han komme att sköta jämväl Sjöboda och Fristaden, där skulle bliva privatanställd, ett förhållande, som icke vore önskvärt. Medicinalstyrelsen ansåge sig därför böra föreslå övertagandet av anstalten i dess helhet, ehuru styrelsen icke därmed velat taga slutlig ståndpunkt till huru driften av arbetshemmet Fristaden lämpligast borde ordnas.

Mot medicinalstyrelsens beslut att föreslå Vilhelmsroanstaltens övertagande av staten hava i olika avseenden reservationer av givits dels av en ledamot av styrelsen, byråchefen von Dardel, dels ock av överinspektören för sinnessjukvården Brundin.

Byråchefen von Dardel har därvid yttrat sig på följande sätt:

Den vård, som meddelades på statens anstalter för sinnessjuka och sinnesslöa, finge anses vara begränsad till sådan kvalificerad anstaltsvård, som icke lämpligen kunde meddelas på de anstalter, vilka dreves av landsting, kommuner och enskilda. När det nu föreläge fråga om att Vilhelmsroanstalten skulle övertagas av staten för att för framtiden drivas såsom en statlig epileptikeranstalt, förefunnes enligt von Dardels uppfattning icke någon anledning till att staten i fråga om epileptikervården ginge utanför de gränser, som sålunda tillämpades beträffande vården av sinnessjuka och sinnesslöa i allmänhet. Då huvudanstalten vid Vilhelmsro åtminstone tills vidare syntes vara tillräcklig för den mera kvalificerade epileptikervård, som borde ankomma på en statsanstalt och då de till anstalten hörande arbetshemmen Sjöboda och Fristaden vore lokalt skilda från anstalten och finge anses vara mindre väl lämpade för dylik kvalificerad vård, syntes dessa arbetshem böra undantagas från övertagandet.

Överinspektören Brundin har anfört:

Det syntes icke lämpligt, att staten förvärvade och övertog driften av Vilhelmsroanstalten invid Jönköping. I sin skrivelse omnämnde medicinalstyrelsen, att anstalten hade »ett så utspritt läge» och »vore söndersplittrad i så många enheter». Man måste därför räkna med att kostnaderna för underhållet men framförallt driften skulle bliva höga. En del byggnader befunde sig även i icke så alldeles tillfredsställande skick. Över huvud taget syntes den byggnadstekniska standarden hos Vilhelmsroanstaltens många olika byggnader rätt så ojämn, varom överinspektören kunnat förvissa sig vid besök å platsen den 12 november 1937. Stora betänkligheter syntes även böra hysas av rent principiella skäl mot förvärvet av anstalten i fråga. Staten hade ju beträffande vården av psykiskt sjuka och abnormalt åtagit sig den mer kvalificerade delen och allenast genom bidrag till landsting, kommuner och enskilda understött den vård, som kunde meddelas å anstalter av relativt enklare typ m. m. Ett avsteg från denna princip skulle av staten nu göras vid Vilhelmsroanstalten. Detta syntes alldeles särskilt betänkligt, bortsett från att man kunde ifrågasätta lämpligheten av att skapa en speciell organisation för epileptikervården i vårt land. Det skulle då bildas en partiell dubbelorganisation på sinnessjukvårdens område med ty åtföljande högre kostnader för det allmänna. De komplexa och olösta problemen på barnpsykiatriens område, vilka till dels hade avseende å Vilhelmsroanstalten, ville överinspektören icke här beröra. Överinspektören uttalade emellertid som sin mening, att tiden icke ännu syntes vara mogen för att staten i allmänhet skulle ikläda sig utgifter utöver

beviljandet av nödiga bidrag för driften av lämpliga anstalter, vilket ju redan skett beträffande vården av psykopatiska och nervösa barn. Driftbidragsvägen syntes alltså vara den rätta för staten beträffande Vilhelmsro.

Yttranden. I sitt yttrande över medicinalstyrelsens förslag har *statskontoret* funnit den förebragta utredningen hava visat, att statens övertagande av ifrågavarande anstalt skulle avsevärt bidraga till att avhjälpa vissa brister inom den nuvarande organisationen av epileptikervården. Statskontoret har emellertid ansett sig böra fästa uppmärksamheten på att ett övertagande av Vilhelmsroanstalten skulle medföra väsentligt ökade kostnader för statsverket. Medan statens bidrag till driften av anstalten för närvarande kunde uppskattas till omkring 90,000 kronor för år, skulle enligt medicinalstyrelsens beräkningar — vid vilka jag i ett senare sammanhang kommer att uppehålla mig — avlöningskostnader och omkostnader för den statliga anstalten efter avdrag av påräkneliga inkomster redan under det första verksamhetsåret uppgå till i runt tal 216,000 kronor. Statskontoret anför i anslutning härtill ytterligare:

Med hänsyn till de starkt ökade krav på statskassan, som sålunda skulle uppstå, därest anstalten komme att förstättligas, kunde statskontoret ur de synpunkter, ämbetsverket närmast hade att företräda, icke undgå att ställa sig tveksamt till medicinalstyrelsens föreliggande förslag. Därest emellertid de fördelar ur vårdsynpunkt, som ett förstättligande av anstaltsverksamheten skulle medföra, ansåges böra givas företräde framför de betänkligheter av statsfinansiell art, som kunde resas mot förslaget, ville statskontoret icke motsätta sig, att staten, som redan nu i betydande utsträckning vore ekonomiskt intresserad i anstalten, övertoge densamma samt att anstalten organiserades i huvudsak efter de riktlinjer, som av medicinalstyrelsen upprägit.

Skolöverstyrelsen har beträffande själva huvudfrågan framhållit, att överstyrelsen icke ansett sig böra göra något uttalande, när ifrågavarande anstalt i främsta rummet vore att betrakta som en sjukvårdsanstalt och såsom sådan icke tillhörde området för överstyrelsens ämbetsutövning. Då emellertid i de sjukas vård vid anstalten jämväl inginge undervisning, för vars bedrivande särskilda lärare vore anställda, ville överstyrelsen dock giva uttryck åt den uppfattningen, att det ur speciellt denna synpunkt icke syntes vara något att erinra mot ett statligt övertagande, varigenom ifrågavarande undervisning skulle komma att införlivas med de pedagogiska anordningar, som av staten förut vore vidtagna genom upprättande av läroanstalter för abnormala av olika slag.

Pedagogiske inspektören för sinnesslöundervisningen har i yttrande till skolöverstyrelsen uttalat sin fulla anslutning till medicinalstyrelsens förslag.

Allmänna civilförvaltningens och *undervisningsväsendets lönenämnder* hava förklarat, att det beträffande huvudfrågan icke syntes ankomma på nämnderna att göra något uttalande. Emellertid hade nämnderna icke kunnat undgå att uppmärksamma, att ett genomförande av medicinalstyrelsens förslag skulle komma att medföra en icke oväsentlig fördyring av driften genom ökade avlöningskostnader.

Villkoren för anstaltens överlämnande till staten.

Medicinalstyrelsen. Genom beslut den 8 september 1937 har anstaltsstyrelsen efter medicinalstyrelsens anmodan erbjudit sig att på följande villkor överlåta anstalten till staten:

1. Anstalten med allt vad till densamma hör skall användas för vård och undervisning av fallandesjuka.

2. Skulle anstaltens verksamhet vid arbetshemmen Sjöboda och Fristaden eller någotdera anses icke böra övertagas av statsverket, överlåtes icke den egendom, vare sig fast eller lös, som hör till sålunda icke övertagen verksamhet.

Om lägenheten Fiskartorpet Djupadalen, som avlidna fröken Helen Ramsey på sin tid skänkt föreningen för att bereda anstaltens patienter lämplig bad- och lekplats, anses icke böra bibehållas vid anstalten för nämnda ändamål, ingår lägenheten icke i överlåtelsen.

3. Om anstaltens nuvarande föreståndarinna fröken Elin Blomdahl ej får kvarstanna i statens tjänst vid Vilhelmsro anstalt med hittillsvarande avlöning, skall henne för tiden 1 januari 1939—21 september 1940 tilldelas avlöning å indragningsstat med 5,500 kronor för år, varjämte statsverket skall erlägga den på Vilhelmsro anstalt såsom huvudman belöpande andel av pensionsavgiften för fröken Blomdahl.

4. Av föreningen antagna lärarinnor vid anstalten, vilka kvarstå vid densamma övertagande av staten, skola bibehållas vid sina tjänster med de anställnings- och avlöningsvillkor, som äro bestämda i nu gällande reglering för deras tjänster, samt äga för åtnjutande av ålderstillägg och pension tillgodoräkna sig sin tjänstgöring hos föreningen.

5. Nuvarande husmodern å arbetshemmet Sjöboda, fröken Inez Alme, som varit anställd såsom lärarinna vid anstalten under tiden från och med den 1 januari 1919 till och med den 31 augusti 1934 men den 1 september sistnämnda år av särskilda skäl förflyttades till nämnda husmodersbefattning med bibehållande av avlöning som lärarinna, skall beredas plats vid anstalten såsom lärarinna med avlöning i högsta lönegrad enligt för lärarinnorna gällande reglering eller ock å indragningsstat erhålla avlöning, tills hon uppnår pensionsåldern, med 3,700 kronor för år, varjämte statsverket skall erlägga den på Vilhelmsro anstalt såsom huvudman belöpande andel av pensionsavgiften för fröken Alme såsom lärarinna.

6. Beträffande övriga, vid anstaltens övertagande av statsverket anställda befattningshavare skall gälla:

a) att den, som då innehaft anställning vid anstalten minst tio år, skall bibehållas i anstaltens tjänst med avlöning icke understigande den vid övertagandet åtnjutna och må icke utan fel eller försummelse i tjänsten avskedas utan att tilldelas skälig pension samt skall för åtnjutande av pension äga tillgodoräkna sig sin tjänstgöring hos föreningen och

b) att den, som vid övertagandet innehaft väl vitsordad anställning å anstalten kortare tid än tio år, skall, då viss befattning efter anstaltens övertagande först tillsättes, äga företräde, under förutsättning att han anses innehava för befattningens skötande erforderliga kvalifikationer samt, om anställning erhålles, äga för åtnjutande av ålderstillägg och pension tillgodoräkna sig sin tjänstgöring hos föreningen.

7. Vad i punkterna 5 och 6 föreskrivits såsom villkor skall, i händelse statsverket icke kommer att övertaga arbetshemmet Sjöboda eller arbetshemmet Fristaden, icke gälla personal, som vid anstaltens övertagande i övrigt är anställd vid det arbetshem, som icke övertages.

8. Statsverket skall till nedannämnda, av anstalten pensionerade befattningshavare årligen till deras död utbetala dem beviljade pensioner, nämligen till Karolina Gustafsson 300 kronor, Ernst Högfeldt 1,000 kronor, Anna Olander 1,000 kronor, Selma Andersson (Svensson) 810 kronor och Gottfrid Levinsson 450 kronor ävensom lämna den sistnämnde fri bostad om 1 rum och kök med värme och lyse eller ersättning därför med 450 kronor årligen.

9. Föreningen förbehåller sig att av tillgångarna vid anstaltens överlämnande undantaga ett belopp av högst 15,000 kronor att användas till legat eller annan ersättning åt hos föreningen anställd personal, som icke kunnat vinna anställning vid anstalten i sammanhang med densamma övertagande av statsverket.

10. Statsverket inträder i alla föreningen såsom ägare av anstalten med därtill hörande fast och lös egendom tillkommande rättigheter och påvilande skyldigheter i avseende å de delar av anstalten, som övertagas av staten.

11. Föreningen förbehåller sig rätt att, till dess slutligt beslut om anstaltens övertagande fattats, vidtaga de åtgärder eller förfoganden beträffande anstaltens verksamhet och till densamma hörande fast eller lös egendom, som föreningens styrelse finner nödvändiga eller eljest ändamålsenliga.

12. Anstalten med allt vad till densamma hör överlåtes i dess vid övertagandet befintliga skick.

Därjämte har föreningens styrelse uttalat sin förvissning, att staten efter anstaltens övertagande skulle komma att tillgodose anstaltselevernas och personalens behov av andlig vård i huvudsakligen samma riktning och i minst lika omfattning, som skett därförut.

I anslutning till anstaltsstyrelsens under punkt 3 angivna villkor vill jag redan nu upplysa, att enligt vad medicinalstyrelsen i skrivelse den 11 januari 1938 meddelat föreståndarinnan vid anstalten Elin Blomdahl numera avlidit. Jag har därför i det följande ej anledning ingå på medicinalstyrelsens förslag i anledning av berörda villkor samt myndigheternas yttrande däröver.

Vidare torde av förslaget föranledda pensioneringsfrågor i sinom tid få upptagas till prövning efter anmälan av chefen för finansdepartementet.

Medicinalstyrelsen har i fortsättningen av sin skrivelse lämnat följande sammanfattande redogörelse rörande anstaltsegendomens värde och omfattning m. m.

Genom medicinalstyrelsens försorg hade ingenjören Erik Nilsson, anställd hos styrelsens arkitekt Hakon Ahlberg, verkställt besiktning och värdering av samtliga anstaltens byggnader och hade deras sammanlagda värde därvid beräknats till 936,000 kronor. Befintliga byggnader vore brandförsäkrade för tillsammans 1,051,700 kronor.

Samtliga fastigheter vore åsatta ett taxeringsvärde av 757,100 kronor och vore för närvarande besvärade av inteckningslån, enligt föreningens uppgift den 5 september 1937 uppgående till sammanlagt 381,500 kronor. Enligt vad medicinalstyrelsen hade sig bekant, måste emellertid inom den närmaste tiden denna inteckningsbelastning ökas, dels för att skaffa medel till driften, dels ock för fortsatt finansiering av den pågående nybyggnaden av ekonomihus vid huvudanstalten. Anstaltens yttre och inre inventarier — inberäknat jordbrukets döda och levande inventarier — hade vid 1937 års ingång bok-

förts till ett värde av 137,832 kronor och vore brandförsäkrade för 146,980 kronor. Fastigheternas areal uppginge till sammanlagt något mer än 46 hektar, därav i jordbruksdrift cirka 28 hektar och i trädgårdsdrift cirka 1.4 hektar.

Kreatursbesättningen utgjordes sommaren 1937 av 5 hästar, 21 nötkreatur och 35 svin.

Yttranden. I fråga om de villkor, som anstaltsstyrelsen framlagt för anstaltens förstatligande, har *statskontoret* anfört bland annat följande.

Enligt den första punkten skulle anstalten med allt vad därtill hörde användas för vård och undervisning av fallandesjuka. Emot denna bestämmelse syntes i och för sig intet vara att erinra. Uppenbart vore emellertid, att förhållanden kunde inträffa, vilka framdeles borde föranleda ett förläggande av den vid anstalten bedrivna verksamheten till annan plats än den nuvarande. Lämpligt syntes vara, att staten uttryckligen förbehölle sig rätt att, om så befundes böra ske, förflytta verksamheten till annan sjukvårdsinrättning. Statskontoret ville fördenskull föreslå, att en klausul av denna innebörd intoges i ett blivande avtal mellan staten och föreningen. Ämbetsverket ville i detta sammanhang erinra, att en bestämmelse av liknande beskaffenhet intagits i det avtal, som på sin tid träffades rörande statens övertagande av driften vid serafimerlasarettet.

Enligt punkt 9 i förslaget skulle föreningen äga rätt att av tillgångarna vid anstaltens överlämnande undantaga ett belopp av högst 15,000 kronor att användas till legat eller annan ersättning åt hos föreningen anställd personal, som icke kunnat vinna anställning vid anstalten i sammanhang med densamma övertagande av statsverket. Såvitt statskontoret hade sig bekant, hade villkor av liknande art icke plägat ingå i de avtal, som vid tidigare tillfällen träffats om statens övertagande av icke-statliga inrättningar. Ämbetsverket ville dock icke motsätta sig förslaget i denna del, under förutsättning att det belopp, som avsattes, begränsades till vad som efter närmare utredning funnes oundgängligen erforderligt för det avsedda ändamålet.

Enligt punkt 11 av de föreslagna villkoren skulle föreningen äga rätt att, till dess slutligt beslut om anstaltens övertagande fattats, vidtaga de åtgärder eller förfoganden beträffande anstaltens verksamhet och till densamma hörande fast eller lös egendom, som föreningens styrelse funne nödvändiga eller eljest ändamålsenliga. Statskontoret kunde för sin del icke finna några skäl föreligga för ett dylikt förbehåll i en blivande överenskommelse. Därest likväl ett sådant villkor skulle anses böra godtagas, syntes innebörden av detsamma böra närmare preciseras, så att därav tydligt framginge, vilka särskilda befogenheter, som skulle tillkomma föreningen.

Slutligen har statskontoret i detta samband framhållit, att det finge anses skäligt, att befattningshavare, som överginge till statstjänst, icke härigenom komme att lida minskning i avlöningsförmånerna samt att den tid, under vilken han innehaft stadigvarande, med sin kommande statstjänst likvärdig anställning hos anstalten, finge tillgodoräknas honom vid löneklassplaceringen.

Lönenämnderna hava inhämtat, att det i punkt 4 upptagna villkoret om bibehållna avlöningsförmåner tillkommit för att skydda lärarpersonalen mot löneminskning, men att därmed icke åsyftats att förhindra befattningshavarnas överförande på det statliga avlöningssystemet.

Anstaltens organisation efter förstatligandet.

Medicinalstyrelsen. Enligt medicinalstyrelsens uppfattning syntes anstaltens förvaltning redan från början böra ordnas i så nära anslutning som möjligt till stadgan angående sinnessjukvården den 19 september 1929, vilken således i tillämpliga delar borde lända till efterrättelse. Under medicinalstyrelsen borde anstalten närmast handhavas av en direktion, lämpligen densamma som för Ryhovs sjukhus i Jönköping.

Rörande anstaltens personalbehov i sjukvårdsavseende anför styrelsen:

Vid anstalten borde en överläkare av 3:e klass, tillika chef, vara anställd. Först sedan anstalten utvidgats med en sluten avdelning kunde behovet av en underordnad läkare tänkas uppkomma. Styrelsen ville i detta sammanhang framhålla, att fri bostad för överläkaren icke för närvarande kunde beredas, varför — förutom lön — jämväl ersättning för mistad bostadsförmån upptagits i styrelsens statsförslag. Innan bostad hunnit uppföras vid anstalten, syntes överläkaren böra medgivas rätt att bo i staden.

Vid anstalten borde anställas två förestånderskor, en av 1:a och en av 2:a klass, samt 5 översköterskor, förutom annan sjukvårdspersonal.

Med avseende å den underordnade personalen inom anstaltens olika förvård av fallandesjuka avsedda avdelningar ville styrelsen anförda, att enligt styrelsens förmenande anledning icke funnes att från början låta densamma utgöras av enbart sköterskor, e. o. sköterskor och kvinnliga elever, en anordning som automatiskt med tiden komme att föranleda en avsevärd ökning av lönekontot. En del av dessa avdelningar hade nämligen icke och borde heller icke hava en så sjukhusbetonad karaktär, att icke en del av den där tjänstgörande lägre personalen kunde utgöras av kvinnliga ekonomister av 4:e klass, vilka i lönehänseende dock vore jämställda med kvinnliga elever.

Med ledning av antalet för närvarande anställd underordnad vårdpersonal hade styrelsen beräknat behovet av sådan personal till 20 sköterskor, 10 e. o. sköterskor eller kvinnliga elever samt 7 kvinnliga ekonomister av 4:e klass. För den manliga avdelningen krävdes därutöver 3 skötare och 2 e. o. skötare jämte manliga elever.

Beträffande organisationen av anstaltens kontor hade medicinalstyrelsen övervägt möjligheten av en med Ryhovs sjukhus delvis gemensam ekonomisk förvaltning, men ville styrelsen icke föreslå en sådan anordning. Såsom skäl härför har styrelsen anført följande.

Arbetet med handhavandet av den ekonomiska förvaltningen vid en anstalt med ett så utspritt läge som Vilhelmsro, komme att bliva av den omfattningen, att en på platsen boende tjänst innehavare krävdes för ledningen av de olika ekonomiafdelningarna. Den ekonomiska förvaltningen i övrigt kunde under sådana förhållanden icke rimligtvis tänkas handhavas av en funktionär vid ett annat om ock närbeläget sjukhus. Med hänsyn bland annat härtill hade styrelsen föreslagit inrättandet vid anstalten av en fullständig ekonomisk förvaltningsorganisation, omfattande en sysslomansbefattning av 3:e klass, en kassörstjänst och en kontorsbiträdestjänst. Innehavaren av sistnämnda tjänst skulle jämväl tillgodose överläkarens behov av skrivhjälp.

Vad anginge ekonomipersonalen, ville styrelsen framhålla, att denna vid en i så många enheter och uppgifter söndersplittrad anstalt som Vilhelmsro måste bliva förhållandevis talrik. Styrelsen har härutinnan ytterligare framhållit:

Detta gällde framför allt anstaltens köksorganisation, enär de lokala förhållandena krävde förhandenvaron av detacherade kök vid Sjöboda och Fristaden. Styrelsen hade med hänsyn härtill beräknat följande befattningar bliva erforderliga: 1 köksförestånderska, 4 kvinnliga ekonomister av 2:a klass och 8 kvinnliga ekonomister av 4:e klass. Med avseende å anstaltens tvättanläggning syntes i och med ibruktagandet av den nya, under uppförande varande tvätten säkerligen en avsevärd rationalisering bliva genomförd. Styrelsen hade dock, med hänsyn till att patientmaterialet endast i ringa mån kunde förväntas delta i tvättarbetet, funnit anställandet av 1 tvättförestånderska, 1 kvinnlig ekonomist av 2:a och 4 av 4:e klass erforderligt.

För städning och extra handräkning hade vidare beräknats 3 kvinnliga ekonomister av 4:e klass. Enligt styrelsens förmenande erfordrades tillika anställandet av en maskinist av 1:a klass, som hade att fylla en maskinmästares uppgifter vid statens sinnessjukhus, samt två eldare.

Som personal för patienternas handledning i handslöjd föresloge styrelsen anställandet av 1 skomakare, 1 arbetsförestånderska, 2 väverskor och 2 sömmerskor.

För trädgård och jordbruk hade styrelsen med avsevärd reduktion av nu befintlig personal funnit följande befattningshavare erforderliga, nämligen 1 trädgårdsmästare, 1 förman i jordbruk, 4 lantbruksarbetare och 2 biträden i trädgården. Såsom stadsbud, chaufför och gårdskarll hade styrelsen vidare funnit en manlig befattningshavare erforderlig.

Styrelsen ansåge sig slutligen böra föreslå anställandet av en predikant, en funktionär, som vid en epileptikeranstalt med de där vårdades utpräglat religiösa intressen hade en särskilt stor uppgift att fylla. Till direktionens tjänst borde stå en sekreterare med särskilt arvode.

Beträffande behörighetsvillkoren för den blivande anstaltspersonalen har medicinalstyrelsen framhållit följande.

För behörighet till den föreslagna överläkartjänsten av 3:e klass syntes vad i 4 § kungörelsen den 17 december 1915 angående villkor för behörighet vid vissa civila läkarbefattningar — sådant nämnda författningsrum lydte enligt kungörelsen den 19 september 1929 (nr 338) — stadgades angående behörighet till befattning som sjukhuschef vid något statens sinnessjukhus böra tillämpas. Styrelsen hölle dock före, att den som innehade utbildning jämväl i neurologi och pediatrik borde äga företräde. För all övrig ordinarie personal syntes vad Kungl. Maj:t i brev den 30 december 1930 föreskrivit angående villkor för behörighet till vissa befattningar vid statens sinnessjukhus i tillämpliga delar böra lända till efterrättelse. Dessa bestämmelser lämnade styrelsen erforderlig rörelsefrihet med avseende å dispensers meddelande vid anställandet av de av de nuvarande befattningshavarna, som prövades lämpligen kunna övergå i statstjänst. Övrig sjukvårds- och ekonomipersonal syntes böra tillsättas enligt för statens sinnessjukhus gällande bestämmelser. [Stadgan den 19 september 1929 (nr 328) angående sinnessjukvården i riket.]

Vidare borde befattningshavarna i tillämpliga delar gälla de särskilda bestämmelser, som meddelats i Kungl. Maj:ts brev den 11 juni 1937 angående användningen av de för budgetåret 1937/1938 anvisade anslagen till avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus.

Vid nu föreslagna befattningshavares placering i lönehänseende hade styrelsen i görligaste mån sökt åstadkomma överensstämmelse med löneförhållandena vid statens sinnessjukhus. Det av föreningens styrelse stipulerade villkoret om bibehållen avlöning åt de funktionärer, som vid statens över-

tagande av anstalten varit därstädes anställda i minst 10 år, komme — därest övertagandet ägde rum den 1 januari 1939 — att vara tillämpligt endast på 10 befattningshavare av de 106 anställda. Deras inpassande i den föreslagna löneskalan hade kunnat ske utan svårighet.

Beträffande lärarpersonalen har det syns medicinalstyrelsen, som om denna borde bibehållas i nuvarande omfattning. För närvarande vore vid anstalten anställda en första lärarinna, 6 lärarinnor och en slöjdlärare. Första lärarinnan har av styrelsen placerats i löneklass B 12 och övrig lärarpersonal i löneklass B 10.

I anslutning till det anförda har styrelsen uppgjort följande förslag till personalorganisation, att tillämpas från tidpunkten för statens övertagande av Vilhelmsroanstalten.

Befattning	Tjänstemän å ordinarie stat.	Lönegrad
1 överläkare av 3:e klass		B 27
1 syssloman av 3:e klass		B 21
1 kassör		B 11
1 kontorsbiträde		B 4
1 förestånderska av 1:a klass		B 12
1 förestånderska av 2:a klass		B 7
3 skötare		B 6
5 översköterskor		B 6
20 sköterskor		B 3
1 första lärarinna		B 12
6 lärarinnor		B 10
1 slöjdlärare		B 10
1 maskinist av 1:a klass		B 10
1 trädgårdsmästare		B 10
1 arbetsförestånderska		B 6
1 förman i jordbruk		B 6
1 hantverkare		B 6
1 köksförestånderska av 2:a klass		B 6
2 eldare av 2:a klass		B 5
1 tvättförestånderska av 2:a klass		B 3
	Icke-ordinarie personal.	
2 extra ordinarie skötare		E 6
10 extra ordinarie sköterskor		E 3
1 manlig ekonomist av 1:a klass		E 5
6 manliga ekonomister av 2:a klass		E 4
5 kvinnliga ekonomister av 2:a klass		E 3
22 kvinnliga ekonomister av 4:e klass		H 1
1 predikant av 3:e klass		
1 sekreterare av 3:e klass		

I fråga om den nuvarande husmodern å arbetshemmet Sjöboda, Inez Alme, vilken enligt femte punkten av föreningens överlåtelsevillkor skulle antingen

ånyo beredas plats vid anstalten såsom lärarinna eller ock erhålla avlöning å indragningsstat med 3,700 kronor årligen intill uppnådd pensionsålder, har medicinalstyrelsen funnit lämpligt föreslå, att nämnda befattningshavare återginge till sin tidigare anställning som lärarinna. En sådan befattning hade av anstaltsledningen förklarats bliva vakant, enär en av lärarinnorna, som för närvarande åtnjöte tjänstledighet, uppgivits ämna övergå till annan tjänst. Därest så emellertid icke komme att bliva fallet, syntes Inez Almes bibehållande vid nu innehavd lön kunna regleras genom personligt tillägg av skillnaden mellan å ena sidan avlöning i B 6 jämte ålderstillägg och dyrtids-tillägg samt å andra sidan nu åtnjutna lön, 3,700 kronor, ett tillägg, som för närvarande skulle uppgå till omkring 400 kronor för år.

Yttranden. Vid granskning av medicinalstyrelsens förslag till Vilhelmsro-anstaltens framtida organisation samt den egentliga sjukhuspersonalens in-placering i det statliga lönesystemet har *statskontoret* icke funnit anledning till erinran. Statskontoret har dock velat betona, att det undandroge sig ämbetsverkets bedömande, huruvida det föreslagna antalet befattningar vore lämpligt avvägt med hänsyn till arbetets art och omfattning, anstaltens be-läggning m. m.

Till medicinalstyrelsens förslag beträffande den tilltänkte överläkarens bostadsförmåner har statskontoret ställt sig mera tveksamt. Ämbetsverket anför:

Med anledning av styrelsens förslag, att överläkaren skulle i likhet med vad som gällde i fråga om överläkare vid statens sinnessjukhus äga åtnjuta fri boställsvåning eller, därest bostad å anstalten icke kunde beredas honom, ersättning utöver lön för mistad bostadsförmån, ville statskontoret ifråga-sätta, huruvida sådana särskilda förhållanden föreläge, vilka motiverade en dylik förmån för sagde befattningshavare. Därest så emellertid skulle be-finnas vara fallet, syntes i en blivande kungörelse angående utsträckt till-lämpning av avlöningsreglementet för allmänna civilförvaltningen å personal vid ifrågavarande epileptikeranstalt böra intagas bestämmelser, motsvarande de, som i sådant avseende vore meddelade i kungörelsen den 6 juni 1925 (nr 272) i fråga om dylik förmån åt överläkare vid sinnessjukhus.

I fråga om den föreslagna löneplaceringen av lärarpersonalen har stats-kontoret framhållit följande synpunkter.

Då, enligt vad statskontoret under hand inhämtat, dessa befattningshavare i fråga om kompetensfordringar närmast syntes vara att jämställa med små-skollärarytor, låge det enligt ämbetsverkets mening nära till hands, att de hänfördes till den för dylika lärare fastställda lönegraden eller lönegrad B 9. Genom en sådan lönegradsplacering skulle de komma i åtnjutande av större löneförmåner än som vore förenade med deras nuvarande tjänster vid an-stalten. Med hänsyn emellertid till arten och omfattningen av dem åliggande tjänstgöring ville statskontoret icke motsätta sig bifall till styrelsens förslag på denna punkt.

Slutligen har statskontoret i förevarande samband framhållit, att därest husmodern Inez Alme efter anstaltens förstatligande ej kunde placeras på en vakant lärarinnebefattning vid anstalten, hon borde tilldelas av medicinal-styrelsen för sådant fall föreslaget lönebelopp i form av ett årligt arvode.

Statskontoret ansåge nämligen, att arvodesformen i detta fall vore att föredraga framför medicinalstyrelsens förslag, att Inez Almes löneförmåner skulle regleras genom ett personligt lönetillägg, motsvarande skillnaden mellan nu åtnjuten lön och avlöningsförmåner såsom översköterska med placering i lönegrad B 6. Å arvodesbeloppet borde dyrtidstillägg ej utgå.

Genom särskilda beslut hade *skolöverstyrelsen* i fråga om samtliga nuvarande lärarbefattningar godkänt sådan reglering, som omförmäldes i § 5 reglementet för statens pensionsanstalt. Överstyrelsen funne det självfallet, att någon nedsättning ej företoges i de genom dessa beslut fastställda löneförmåner till lärarpersonalen i samband med ett eventuellt förstatligande. Överstyrelsen har i detta avseende uttalat bland annat:

Anstaltslärarinnornas årliga tjänstgöringsskyldighet omfattade enligt regleringsbestämmelserna minst 42 veckor om året, under det att småskollärarinnorna kunde åläggas högst 39 veckors undervisning årligen. Det borde i detta sammanhang påpekas, att 1936 års Hallutredning för lärarinnor med här ifrågasatt utbildning vid en ifrågasatt ny anstalt för själsligt abnorma manliga skyddshemselever ävensom vid en omorganiserad anstalt för vanartade sinnesslöa gossar föreslagit 11:e lönegraden. Enligt överstyrelsens mening kunde det anses väl motiverat, om lärarinnorna vid Vilhelmsro erhöle en i förhållande till nämnda lärarinnor likvärdig löneplacering.

Enligt skolöverstyrelsen borde därför frågan om lärarpersonalens löneplacering avgöras i samband med och i rättvis relation till vad för lärarinnor vid statens sinnesslöanstalter bleve bestämt.

Huruvida lärarpersonalen borde inplaceras i löneplanen B, såsom medicinalstyrelsen föreslagit, eller ställas vid sidan av exempelvis lärare vid läroanstalter för blinda och sålunda inrangeras i löneplan L, syntes överstyrelsen vara en fråga av mindre betydelse. Formella skäl talade dock för den senare placeringen.

Slutligen har skolöverstyrelsen under erinran, att inspektionen av skolan å Vilhelmsro redan nu utövades av den hos överstyrelsen anställda inspektören för sinnesslöundervisningen, framhållit, att någon ändring därutinnan icke syntes böra ifrågakomma. Det reglemente, som vid ett eventuellt förstatligande av anstalten komme att av Kungl. Maj:t utfärdas för densamma, borde emellertid jämväl innehålla föreskrifter om att skolan i likhet med andra abnormskolor skulle stå under överstyrelsens tillsyn. Rörande i vad mån överstyrelsen därförutom hade att taga befattning med anstaltens skola, syntes överstyrelsen, därest ett förstatligande av anstalten bleve beslutat, framdeles bliva satt i tillfälle att uttala sig.

Lönenämnderna hava endast haft smärre erinringar och påpekanden att göra beträffande den föreslagna löneplaceringen. Sålunda framhålles härutinnan bland annat följande.

Vad beträffade lärarinnan i kvinnlig slöjd, ville det förefalla lönenämnderna, att, därest de för befattningen nu gällande kraven i fråga om utbildning behöfde bibehållas, den föreslagna löneställningen vore väl låg. Med hänsyn till att medicinalstyrelsen ansett lönegraden B 10 tillfyllest för befattningen, hade lönenämnderna emellertid icke ansett sig böra framställa något yrkande. Vid bestämmandet av lärarpersonalens lönevillkor syntes

vidare böra beaktas de förslag till tjänstebenämningar och löneställning för vissa liknande befattningar, som 1936 års Hall-utredning framlagt i sitt betänkande rörande värden av själsligt abnorma manliga skyddshemselever samt av vanartade sinnesslöa gossar m. m. (statens off. utredn. 1937:46). I sagda betänkande hade vid de av utredningen ifrågasatta anstalterna förordats en placering av lärarinna med utbildning såsom sinnesslö- eller småskollärarinna i lönegraden B 11 samt av arbetsledare, tillika yrkeslärare i lönegraden B 10. Vad särskilt anginge befattningen såsom slöjdlärare vid Vilhelmsroanstalten, ville lönenämnderna erinra om att i lönegraden B 10 vore upptagna de jämförliga befattningarna såsom hantverksföreståndare av 1:a klass vid statens sinnessjukhus.

Lönenämnderna hava vidare påpekat nödvändigheten av särskilda regleringsbestämmelser i löneavseende vid ett övertagande av anstalten från statens sida. Nämnderna anföra därutinnan följande.

Därest den ifrågavarande anstalten ansåges böra övertagas av staten, borde Kungl. Maj:t utverka riksdagens bemyndigande att utfärda de särskilda övergångs- och tillämpningsbestämmelser i lönehänseende, som kunde erfordras för befattningshavarnas vidkommande. Lönenämnderna ville därvidlag erinra om de särskilda bestämmelser, som i kungörelsen 1925:272 meddelades i samband med löne regleringen för befattningshavarna vid statens sinnessjukhus. Då någon förändring av anstaltens drift icke för närvarande åsyftades och det sålunda syntes kunna förutsättas, att befattningshavarna komme att efter övergången till statstjänst i stort sett bibehålla sina nuvarande arbetsuppgifter, syntes förutsättningar för tillgodoräkande för löneklassplacering av den tidigare anställningstiden vara förhanden.

Slutligen hava lönnämnderna beträffande själva uppställningen av personalförteckningen velat förorda, att tjänsterna upptoges med särskilda rubriker för olika grupper av befattningshavare på sätt som skedde i personalförteckningen för sinnessjukhusen.

Kostnader för förslaget genomförande.

Medicinalstyrelsen. Enligt en av medicinalstyrelsen verkställd uppskattning skulle avlöningen för helt budgetår av den tilltänkta anstaltspersonalen kunna uppskattas till 218,931 kronor, därav till avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat 139,838 kronor, till arvoden och särskilda ersättningar 7,437 kronor, till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal 69,400 kronor samt till särskilda löneförmåner till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän 2,256 kronor.

Vid dessa beräkningar har hänsyn icke tagits till de smärre förskjutningar, som bliva en följd därav att vakanssättning av föreständersketjänsten av 1:a klass av angiven orsak ej kommer att äga rum. Däremot har styrelsen förutsatt, att husmodern Inez Alme skulle komma att återgå till anställningen såsom lärarinna.

Omkostnaderna — däri inbegripna jämväl vissa årliga understöd till f. d. befattningshavare samt utgifterna till statens allmänna fastighetsfond — hava av styrelsen uppskattats till 176,265 kronor.

Inkomsterna hava samtidigt beräknats till 179,225 kronor, därav i vård-

avgifter 120,450 kronor. Statsverkets nettoutgifter för budgetår skulle därigenom komma att uppgå till 215,971 kronor.

Slutligen har medicinalstyrelsen med hänsyn till att det föreslagna övertagandet vore avsett att äga rum från och med den 1 januari 1939 ansett, att en del funktionärer borde anställas redan under sista kvartalet 1938 för att förbereda övertagandet, bland annat genom utseende av den personal, som icke på grund av avtalet komme att automatiskt övergå i statstjänst. På grund härav har styrelsen hemställt, att ett belopp av 10,000 kronor måtte upptagas för att möjliggöra anställande i mån av behov under sista kvartalet 1938 av överläkare, syssloman, maskinist och möjligen ytterligare en eller annan befattningshavare.

Yttrande. I förevarande avseende har *statskontoret* framhållit följande.

Enligt de föreslagna villkoren skulle statsverket inträda i alla föreningen såsom ägare av anstalten med därtill hörande fast och lös egendom påvilande skyldigheter i avseende å de delar av anstalten, som övertoges av staten. Härav följde, att staten komme att övertaga betalningsansvaret för i anstaltsfastigheterna in-tecknad gäld, i den mån denna gäld belöpte å de övertagna fastigheterna. Medicinalstyrelsen hade uppgivit, att föreningens fastigheter för närvarande vore besvärade av in-teckningslån å sammanlagt 381,500 kronor samt att denna in-teckningsbelastning sannolikt under den närmaste tiden komme att ytterligare ökas.

Därest — enligt vad statskontoret förutsatte — fastigheterna efter övertagandet komme att ingå i den under statens allmänna fastighetsfond upptagna medicinalstyrelsens delfond, syntes medel för gäldande av ifrågavarande in-teckningslån — i enlighet med grunderna för den ändrade uppställning av riksstaten, som vore avsedd att genomföras från och med nästkommande budgetår — böra beredas genom upptagande i riksstaten å kapitalbudgeten under rubriken Statens allmänna fastighetsfond av ett reservationsanslag för ändamålet. För den händelse skuldbeloppet med hänsyn till gällande lånevillkor icke i sin helhet skulle kunna frigöras före den 1 januari 1939, från och med vilken dag anstalten enligt förslaget skulle övertagas av statsverket, syntes ränteutgifterna för den del av lånesumman, som komme att besvära fastigheterna efter nämnda tidpunkt, böra bestridas från den för nämnda delfond för nästkommande budgetår fastställda inkomst- och utgiftsstaten.

De lån av statsmedel å sammanlagt 310,000 kronor, som anstaltsföreningen erhållit för byggnadsändamål under budgetåren 1935/1936—1937/1938, syntes i sammanhang med statens övertagande av anstalten böra avskrivas. För beredande av medel till nämnda lån, som vore räntefria, hade anslag anvisats å riksstaten bland utgifter för kapitalökning under rubriken Statens utlåningsfonder: Fonden för låneunderstöd och täckts av andra statsinkomster än låne-medel. I enlighet med grunderna för den ändrade riksstatsuppställningen syntes med hänsyn till att fråga här vore om skattemedelskapital särskilda medel å driftbudgeten ej behöva anvisas i samband med lånens avskrivning i räkenskaperna för nämnda fond. Till avskrivningen syntes emellertid medgivande böra inhämtas av riksdagen.

Statskontoret har därjämte framhållit, att anslagen till avlöningar och till omkostnader för den statliga anstalten enligt vedertagna principer borde uppföras såsom förslagsanslag under femte huvudtiteln. Anslagens storlek har statskontoret förklarat sig sakna möjlighet att bedöma.

I anslagsposten till särskilda löneförmåner till ordinarie och icke ordinarie tjänstemän har statskontoret ansett böra inräknas det belopp, som eventuellt kunde komma att tillerkännas överläkaren såsom ersättning för mistad bostadsförmån. Å detta belopp borde självfallet dyrtidstillägg ej utgå.

Beträffande inkomsterna av verksamheten vid anstalten har statskontoret slutligen framhållit, att dessa — i likhet med vad fallet vore i fråga om inkomsterna vid sinnessjukhusen — borde redovisas å inkomstsidan av driftbudgeten i riksstaten under en för ändamålet under rubriken Uppbörd i statens verksamhet uppförd särskild inkomstitel.

Departementschefen.

Den utredning, som i ärendet förebragts, ådagalägger, att det för ett rationellt ordnande av epileptikervården i landet är av stor betydelse, att Vilhelmsroanstalten övertages av staten och i fortsättningen drives såsom en statlig sjukvårdsinrättning. Såväl inspektören för sinnesskövården som medicinalstyrelsen hava övertygande klargjort, att de brister, som känneteckna sagda vård, ej kunna förutsättas bli undanröjda annorledes än genom åtgärder i angivna riktning. I verkligheten lärer också den kraftiga medverkan, som under de senaste åren från statens sida lämnats till uppförande av tidsenliga byggnader för förevarande anstalt, vara grundad på den uppfattningen, att tillgodoseendet av vårdbehovet ifråga är att anse som en det allmännas angelägenhet.

Den omständigheten att de årliga kostnaderna för en statlig anstalt komma att överstiga det statsbidrag, som utgår till den nuvarande anstalten från anslaget till bidrag till epileptikeranstalter, lär i detta sammanhang icke kunna få bli avgörande. Därest, såsom jag håller före, anstaltens förstatligande är motiverat av sakliga hänsyn, bör staten icke undandraga sig att bära de därav föranledda kostnaderna. Jag tillstyrker alltså, att i anslutning till det föreliggande förslaget Vilhelmsroanstalten övertages av staten. Efter min mening kan det därvid icke vara praktiskt, att staten övertager allenast en del av anstalten och låter ett eller ett par av hemmen upprätthållas av den nuvarande huvudmannen. Vad angår tidpunkten för statsövertagandet, synes densamma lämpligen kunna fastställas till den 1 juli 1939. Redan dessförrinnan torde vissa förberedande åtgärder böra vidtagas. I motsats till medicinalstyrelsen anser jag emellertid dessa åtgärder icke behöva bli av sådan beskaffenhet, att de kräva anvisande av särskilda anslagsmedel.

I fråga om de villkor, som böra gälla för statsövertagandet, torde det av anstaltsstyrelsen framlagda avtalsförslaget i stort sett kunna godtagas. Jämkning synes böra påkallas allenast i syfte att tillgodose de synpunkter, som av statskontoret framhållits beträffande punkterna 9 och 11 i förslaget. Vad förstnämnda punkt angår, lär det sålunda få anses rimligt, att det belopp, som av föreningen må disponeras till legat eller annan ersättning åt förutvarande personal i föreningens tjänst, till sin skälighet underkastas prövning av medicinalstyrelsen. Och i fråga om föreningens dispositionsrätt beträffande anstalten och till densamma hörande fast och lös egendom, synes det lämp-

ligt att närmare precisera innebörden och omfattningen av sagda rätt under den tid, som förflyter tills staten de facto övertager anstalten. Jag har förvissat mig om att svårigheter från föreningens sida icke möta att på ett ur det allmännas synpunkt tillfredsställande sätt ordna hithörande förhållanden.

Vidkommande därefter frågan om anstaltens organisation efter förstatligandet kan jag i huvudsak ansluta mig till det av medicinalstyrelsen framlagda förslaget. Med hänsyn till att övertagandet enligt min mening skulle äga rum först från och med ingången av nästa budgetår, lär det icke böra ifrågakomma att nu taga slutlig ställning till de jämkningsförslag, som vid remissbehandlingen framkommit. Prövningen kan för närvarande begränsas att avse de förhållanden, som innefattas i det föreliggande avtalsförslaget, av innebörd att för staten medföra ekonomiska förpliktelser mot de nu vid anstalten anställda befattningshavare, som skola övergå i statstjänst. Förslaget i denna del har från statskontorets och lönenämndernas sida icke mött några egentliga erinringar. Även jag anser mig kunna biträda vad medicinalstyrelsen härutinnan föreslagit. Till frågan om sättet för regleringen ur budgetteknisk synpunkt av anstalten nu åvilande skulder torde ställning först senare böra tagas.

Beträffande slutligen spörsmålet om de med anstaltens drift förenade utgifterna för avlöningar och omkostnader hava de framlagda beräkningarna icke givit mig anledning till erinran. Nettoutgifterna hava angivits komma att något överstiga 200,000 kronor för år.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

bemyndiga Kungl. Maj:t att med styrelsen för föreningen Vilhelmsro anstalt för fallandesjuka träffa avtal, enligt av mig förordade grunder, om statens övertagande av anstalten från och med den 1 juli 1939.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Viking Nilsson.